

שבילי מגילת רות

פנינים למגילת רות

מדוע קוראים את מגילת רות בחג השבועות.

אחד מהביאורים: רות בגימטריא 606, כי רות קיבלה על עצמה עוד 606 מצות והשלימה לתרי"ג מצות שנצטוונו במתן תורה.

עוד מבארים, ללמוד מרות כיצד לקבל את התורה מאהבה, בכל מחיר, בדבקות. בעזיבת כל ההון והעשירות העיקר להידבק בקב"ה.

א א ויהי בימי שפט השפטים – כתיב חסר, וביאר הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מפני שהשופטים היו חסרים.

ויהי בימי שפט השפטים ויהי רעב בארץ – במדרש, דור ששופט את שופטיו. מצב זה של 'שופט את שופטיו' הינו אבי אבות הירידה הרוחנית, אין מנהיג, אין שופט. ומיד, התדרדרות רוחנית גוררת אחריה הדרדרות גשמית, 'אם בחוקותי תלכו... ונתתי גשמיכם בעתם וגו...'.
[ברכת מאיר]

לגור בשדי מואב – לגור מלשון גר. תוכניתו לרדת מהארץ לחודש לימוד תורה במואב, לחזור בכוחות מחודשים....

א ב ויבואו שדי מואב ויהיו שם – דייק הגר"ש ברעוודא זצ"ל, כי המרחק מארץ ישראל למואב הוא רק צעד אחד. באו – ונהיו שם. דרך הידרדרות מהירה, צעד אחד קטן, וניתנת רשות למשטין להשטין, לדרדר. עוד דייק, אמנם באו אלימלך ומשפחתו לגור – שלא על מנת להשתקע, אך הפכו לבני בית. ויבואו, ויהיו שם. [ברכת מאיר]

הגר"א ביאר, שבתחילה באו לשם ולא היה להם כל כך טבע בני המדינה, ולכן נאמר 'ויבואו שדי מואב', אולם אחר כך 'ויהיו שם' נעשה טבעם כמואבים. [אדם הולך לגור במקומות לא ראויים, אדם שולח את בניו למקומות לימודים שיש שם עוד חברים לא טובים, וחושב לעצמו אני לא אלמד ממעשיהם, אין כזה דבר, וכלשון הרמב"ם – דרך ברייתו של האדם להיות נמשך אחר רעיו ואנשי מקומו]

א ג וימת אלימלך איש נעמי – יש כמה ביאורים בגמרא מדוע הוא מת, (עיין ב"ב צא. צא:): ובילקוט שמעוני מובא שם, כיון שהיה בידו למחות על עוון הדור שהיו פרוצים בעריות, ולא מיחה, לכן נענש ומת.

כאשר גדול הדור מדרדר, מצלצלים הפעמונים – תתעורר. אך הוא לא שומע, וימת אלימלך. האם תבין אשתו? האם תתעורר? 'ותשאר היא ושני בניה', אינם שומעים. [ברכת מאיר]

א ד וישאו להם נשים מואביות – עבירה גוררת עבירה, נישאים לנכריות. וישבו שם כעשר שנים, עוד שלב, לגור, ויהיו שם, וישבו שם. [ברכת מאיר]

וישבו שם כעשר שנים – בילקוט שמעוני כתוב שהקב"ה ממתין עם גזירה עשר שנים, אולי יחזרו בתשובה ותבטל הגזירה.

א ה וימתו גם שניהם – במדרש מובא, שאין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה, ואף במחלון וכליון כך היה, בתחילה מתו סוסיהם וחמוריהם וגמליהם, ואחר כך 'וימתו' גם שניהם מחלון וכליון.

פטירת כל המשפחה, אות אזהרה אחרון, הצלצול חזק ביותר – אבל נעמי אכן שומעת...

א ח לכנה שבנה אשה לבית אמה – במדרש כתוב 'לבית אומתה', כלומר, שכל אחת תשוב לדתה, ובכך רצתה נעמי להניא אותן מלהתגייר.

יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי – במלא העומר כותב ש'עמדי' ראשי תיבות, עובד, ישי, דוד, משיח, שייצאו מרות.

א יד ותשק ערפה לחמותה – במדרש מבואר, שערפה חשבה כל הזמן שתהיה לה אפשרות להשיג איזו גדולה, אם תלך עם נעמי, אך כשראתה עכשיו שלא תשיג כלום, פרשה ממנה {כל אהבה שהיא תלויה בדבר – בטל הדבר בטל אהבה}. אולם מטרתה של רות היתה לדבוק בנעמי בלי שום חשבונות להשיג איזה תועלת מכך. הסיבה היתה שלערפה היה חסר את ההתאמצות הזאת של רות ללכת אחרי נעמי, סופה של ערפה שהתרחקה אחר כך מהדרך, התחברה לחוטאים, מאה ערלים, וכלב אחד.

ומבואר בילקוט שמעוני, שארבע פסיעות [במדרש, ארבעים פסיעות] הלכה ערפה עם חמותה ונתנו לבנה ארבעים יום – שגלית בנה עמד ארבעים יום כנגד ישראל. ויש שאומר, שערפה הלכה ארבע מיל עם חמותה ועמדו ממנה ארבעה גיבורים (שמואל ב' כא כב) 'את ארבעת אלה ילדו להרפה', והם: סף, מדון, גלית, וישבי. [וראה עוד בסוטה (מב)].

ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה – בספר גולל אור (לאחד מהמקובלים רב מאיר ביקי"אם, (לפני כארבע מאות שנה) אות ע', דף לט ע"ב) תמה, מדוע הדגיש הכתוב שרות דבקה בה, הרי בהמשך הפסוקים כבר מוכח שרות המשיכה ללכת עם נעמי. ותיירץ, שכוונת הכתוב ללמדנו, שכאשר ערפה עזבה את נעמי, הטוב שהיה מוכן עבורה – עבר ודבק ברות, היא זכתה לקבל את הטוב שערפה עזבה...

א יח ותר א כי מתאמצת היא ללכת אתה – ידוע הסיפור עם ריש לקיש, שמיד כאשר קיבל על עצמו עול תורה, התקשה לחזור את הירדן [ב"מ פד.], אף נעמי רואה כי רות 'מתאמצת', זוהי הוכחה שקיבלה על עצמה עול תורה.

א יט ותלכנה שתיהם – שתיהם בלשון זכר [ולא שתיהן], ללמדנו שהלכו במהירות ובחוזק כזכרים, ולא עמדו לנוח בכל הדרך הארוכה, כי נחפזו להגיע לארץ הקודש [אלשיך הק']

ויהי כבואנה בית לחם ותהם כל העיר עליהן – במדרש מבואר שבאותו יום מתה אשתו של בועז, וכל העיר רעשה כיון שכולם הלכו לגמול חסד עמה ללוותה. מיד נכנסה נעמי עם רות, זו יוצאת וזו נכנסת. [הגמרא ב"ב צא: אומרת שקודם שימות המת עומד ומזומן כבר הממונה על ביתו. ללמדנו, שהקב"ה מקדים רפואה למכה, ויש לו לאדם לבטוח בקב"ה].

ותאמרנה הזאת נעמי – לפני שהקב"ה מעניק סייעתא דשמיא הוא בודק את הבא להיטהר אם הוא עושה את המקסימום מצידו, האם הוא באמת רוצה. רות עברה מבחן אחד על ידי חמותה שאמרה לחזור לביתה, והפצירה בה לחזור לבית אומתה, ואעפ"כ התעקשה. והנה נסיון נוסף, [אין חוזר בתשובה, בחור מתחזק, נערה מתחזקת, שלא עובר את זה], נסיון החברה, 'מה יאמרו', 'ותאמרנה הזאת נעמי', רות מצפה שעם ישראל יקבל את נעמי מורתה בשמחה וריקודים, הלא אשה נעלה הינה. אך לא. כלל ישראל נוהג עם נעמי ברחמים מרובים כפי שמרחמים על מסכנה. [ברכת מאיר]

ושמעתי בשיחה מהמגיד מישרים הגה"צ רבי שבתי יודלביץ זצוק"ל שאמר, הנה, רות יכולה היתה להתלונן, זה החרדים, ככה מתנהגים, [כמו החוזרים בתשובה שמגלים איזה דבר לא יפה אצל איזה חרדי אחד, יש כאלו שמיד אומרים, החרדים...], אבל רות לא מתלוננת, לא מקטרת, בטוחה בדרכה, ועובדת את ה' מרצונה [החוזר בתשובה צריך לדעת, שהוא בא לעבוד את ה' ולא את החרדים...].

א כ אל תקראנה לי נעמי קראן לי מרה – המלבי"ם מבאר, שיש שני סוגי עניים. יש אדם שאין לו מה לאכול והוא עני, ויש אדם שהיה עשיר גדול וירד מנכסיו, אך נשאר לו עוד מספיק, אולם בכל אופן לעומת מה שהיה לו ולמרות שאדם רגיל שיש לו כסף כזה הוא נקרא עשיר, עני כזה יחשב בעיני הבריות כעני רק אם הם ידעו את עברו הקודם, לעומת זאת יש אדם שאין לו כלל מה לאכול, והוא יקרא עני לא רק ביחס למצבו הקודם, אלא ביחס למצבו העכשווי שאין לו כלום. אנשי העיר שראו את נעמי שירדה מנכסיה, חשבו, אמנם היא ירדה מנכסיה אך נשאר לה עוד מספיק, לכן שאלו 'הזאת נעמי' וכי זאת אותה נעמי ביחס למצבה הקודם, הרי היא עניה לעומת עושרה הקודם. ועל כך השיבה נעמי, אינכם צריכים להסתכל על העבר בשביל להבין שאני עניה, כי אני עניה ממש מצד מצבי עכשיו, ואין לי כלום.

א כא – אני מלאה הלכתי וריקם השיבני ה' – שמעתי מהגאון רבי אליהו דסקין שליט"א שביאר, שכאשר אדם הולך לו טוב בחיים אז הוא זוקף זאת לזכותו, 'אני', אך כאשר משהו קטן פתאום לא הולך לו כמו שהוא רצה, אז הוא כבר מאשים את הקב"ה. וזה מרומז כאן בפסוק 'אני' מלאה הלכתי, אבל 'וריקם' זה בגלל ש'השיבני ה'".

הנחלת יוסף (על מגילת רות, תלמידו של הסבא מסלבדוקא) ביאר, שכוונת נעמי היה להצדיק עליה את הדין, שדוקא מפני שכאשר היתה מלאה היא הלכה, לכן השיבה ה' ריקם... לצערנו, ישנם כאלה, שהקב"ה חנן אותם בעושר ממוני, בכישרונות מיוחדים, וזאת על מנת שיתנו מהם

לאחרים – אך הם שמרו הכל לעצמם... אזי, כעבור תקופת נסיון, הקב"ה לוקח מהם את הכל, שכן לא בשביל זה הם קיבלו את מתנתם...

ב ג ותלך ותבוא ותלקט בשדה – הגר"א מפרש, שרות היתה חכמה, כולם מיד כאשר רואים לקט שכחה פאה, חוטפים, ממלאים שקים, עד שמגיעים לסוף השדה עם שקים מלאים וצריכים לסחוב את הכל בחזרה, אבל רות לא עשתה כך, תחילה הלכה עד סוף השדה בלי ללקט כלום, ואז התחילה לחזור ולמלאות, כך כאשר גמרה למלאות את שקיה, מצאה עצמה נמצאת בפתח השדה...

ב ה ויאמר בועז לנערו הנצב על הקוצרים למי הנערה הזאת – רש"י כבר מביא, 'וכי דרכו של בועז לשאול בנשים, אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה, שתי שבילים לקטה שלשה אינה לקטה. והיתה מלקטת עומדות מעומד שוכבות מיושב כדי שלא תשחה'. רות לא קפצה על כל השבילים ככל העניים, היא היתה בכל פעם צריכה לדאוג שבגדיה צנועים, וסביר להניח שעד שדאגה לכך, העניים האחרים כבר קפצו וחטפו עוד ועוד שבילים, ולרות לא נשאר...

והנה, לאחר מספר שעות, שמסביבך כולם מלאים בשבילים ואתה הולך עם כמה שבילים בודדים, מיד היינו אומרים 'אהה, מי ששומר מצוות מפסיד, מי שהולך בדרכי הצניעות רק מפסיד מכך, שהרי אילו היתה קצת מתפשרת, היתה יכולה לזכות בעוד כמה שבילים, והרי זה יכול היה להיות לה הוראת היתר, פיקוח נפש, בבית אין מה לאכול...' אבל האמת היא בדיוק להיפך, דווקא בגלל צניעותה, דווקא בגלל הקפדה על ההלכות וההליכות – בועז שנכנס לשדה ראה בה את הצניעות, ושאל למי זאת, והורה מיד לנערים שיפילו ב'כאילו' שבילים, ושתיקו הרבה... [ואולי רק בגלל שראה את צניעותה, הסכים אחר כך להינשא לה...]. ונמצא, שרק בגלל הצניעות זכתה, שכבר לא היתה צריכה לאסוף ככל העניים, יש לה בשפע, יותר מכל אלו שחטפו וקפצו והשתטחו... [שמעתי בשיחה מהמגיד מישרים הגה"צ רבי שבת יודלביץ זצ"ל]

ב יד ויצבט לה קלי ותאכל – במדרש מבואר, שאילו היה יודע בועז שהתורה תכתוב עליו שהביא לה קלי אזי היה נותן לה דברים משובחים יותר... והיינו, שאילו היה יודע ערך מעשה קטן, היה עושה אותו הרבה יותר ערכי. אף אנו, איננו מעריכים דקה של תורה, ערכה של חסד, אז מה קרה, שניה אחת למדתי, עשיתי, אילו היינו יודעים להעריך והיינו יודעים שהכל נכתב עלינו למעלה ועל הכל נקבל שכר, היינו עושים זאת ביתר שמחה והרבה יותר גדול, והרבה יותר זמן, והרבה יותר מצוות [רבי ירוחם, ראה מאמר לפרשת נשא...]

ג טו ויאמר הבי המטפחת אשר עליך ואחזי בה ותאחז בה וימד שש שעורים וישת עליה ויבוא העיר – הנה, קרובה שעת הבוקר, והאדמה כמו בוערת מתחת לרגליו שתמהר ותלך ו'אל יודע', ובכל זאת בועז רואה צורך לעכב את רות בגלל שש שעורים, וכמה שהיות כאן, ובכמה מתינות ואורך רוח: הבי המטפחת ואחזי בה, ותאחז, וימד, וישת עליה... וכלום אין הוא חושש שמא יראה מי שהוא, וירננו הבריות שהוא נותן אתן לאשה זרה לפנות בוקר? כך שואל הנחלת יוסף, ומתרץ, בודאי הוא חושש, אך יש לו מטרה שהיא חשובה בעיניו כל כך שלמענה כדאי הכל, ומהי מטרה זו? רות עצמה מפרשת זאת להלן בדבריה אל נעמי: כי אמר 'אל תבואי ריקם אל חמותך'. – ברגע המכריע והמסוכן ביותר לכל כבודו ומעמדו בתוך

מנהיג העם, דעתו נתונה לאות אלמנה שכולה אשר נותרה שם לבדה, והוא דואג שכלתה לא תשוב אליה ריקם..

בועז התכוין לשמח את לב האלמנה השכולה, ולהראות לה שלא הסיח דעתו ממנה. ולו רק על ידי האות של שש שעורים, ואצלו נחשב הדבר כהיראות לפני ה'. ובפעולה קטנה זו, המתוארת במילים כל כך פשוטות וענוותניות, ראו חז"ל שיא של גדלות ואמרו: בזכות 'וימד שש שעורים וישת עליה זכה ועמדו ממנה ו' צדיקים... והמשיח בכללם.

עלינו להעמיק בזה, בזמן שיש שאלה של 'בין אדם לחבירו' לא עושים חשבונות, כאשר יש אלמנה בבית 'נעמי' הזקוקה ללחם, לא עושים חשבונות 'מה יאמרו', וכמו שסיפרה רות לנעמי 'כי אמר אלי אל תבואי ריקם אל חמותך'...

הגר"ח משיקובסקי שליט"א הביא על כך את הסיפור (מדרש רבה, בראשית, פרשת נח, פרשה לג) על רבי תנחומא, שבזמנו היה בצורת גדולה ולא ירד גשם, ובאו לספר לו שראו איזה אדם שנתן לגרושה שלו כסף... מה זה, חשוד, איזה יחסים יש ביניהם?!

קרא לו רבי תנחומא ואמר לו, בני, אינך יודע ששנת בצורת ואנחנו זקוקים לזכויות, מה אתה עושה, למה נתת כסף לגרושתך? השיב לו, לימדתני רבינו, שכאשר יש בין אדם לחבירו לא עושים חשבונות, הלכתי ברחוב וגרושתי סיפרה לי שמיום שהתגרשנו לא היה לה כסף, והיא רעבה, נתתי לה את כל כספיי... נשא רבי תנחומא תפילה, וירדו גשמים.

והעומק בזה אמרו בסלבודקא – הוסיף הגר"ח משיקובסקי שליט"א – שאותו אדם ידע שיראו אותו, ושילשינו עליו לרבי תנחומא, אבל כאשר יש שאלה של 'בין אדם לחבירו' לא עושים חשבונות, נותנים, ובזכות זה ירדו גשמים...

ויבוא העיר – חז"ל מעירים מדוע כתוב 'ויבוא העיר' בלשון זכר, הרי רות באה אל העיר, והיה צריך להיות כתוב 'ותבוא העיר'. ומתרגמים חז"ל, מלמד שהיה מהלך עמה שלא יפגע בה אחד הבחורים. כותב על כך הנחלת יוסף, הנה לנו גדלותו של בועז, בועז מוסיף להפקיר את כבודו בכדי לשמש תריס לכבודה של רות...

מאמר – דע, למה אתה מתמודד?

רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (משגיח ישיבת מיר ופוניבז', מובא בספר 'ממזרח שמש' חומש במדבר מאמר 'לעמוד בנסיון עד הסוף', עמ' יז, ומאמר 'עיקר המכון מהתורה חסד' עמ' כו) הקשה, הרי רות וערפה עברו הרבה מאוד ניסיונות בהילוכם עם נעמי, שהרי היו בנות מלכים, עמון ומואב, ובודאי היו הרבה שרים רוצים להתחתן עמהם, וגם היו הרבה מוכיחים אותם על דרכם, והמלכים העמידו הרבה מכשולים שלא ילכו אחר נעמי, ובודאי שעשו הרבה השתדלויות לדבר על ליבם שלא יעזבו את מלכם, ארצם, מולדתם... וכאשר יצאו עם נעמי ידעו שהם הולכים למקום שאין בו אוכל, רעב, וללכת עם איזו זקנה קשישה, בעירום ובחוסר כל, ובמצב של דלות כזה יצטרכו ללכת וללקט בשדות.. כן, הבנות מלכים יצטרכו פתאום לחפש אוכל, לבקש אוכל.. ונוסיף על כך את מה שנעמי אמרה להם, שיתכן והם לא יתחתנו לעולם, שכן אסור ליהודים להתחתן

עמהם [שעוד לא הותרו עמונית ומאבית לבוא בקהל ה']... נו, אז מי שעברה כברת דרך ארוכה כזו – היתכן שיבואו עוד נסיונות ויפילו אותם, ויזעזעו אותם...?

התשובה היא: שכאשר האדם עומד בנסיון – אך הוא לא יודע מדוע, לא ברור אצלו הנקודה האמיתית לשם מה הוא עובד, מדוע הוא מתמודד – אז לבסוף הוא יפול... ובהכרח שהוא יפול... כאשר האדם עובד על הנקודה האמיתית שהכל סובב עליו, אז כל נסיון מעלה אותו עוד ועוד, אבל כאשר כל העבודה סובבת על דברים שאינם אמיתיים, מפני הרגל וכיוצא בזה, ולא מהנקודה הפנימית, נשארים ריקים.. וכל נסיון חדש הקל שבקלים יכול לשבור אותו...

זה הסיבה שאנו מתבוננים במצבינו, יכולים אנו לראות איך שכל אחד עוברים עליו נסיונות, ואף שעברו עליו נסיונות גדולים והתמודד אתם בהצלחה, יתכן ועוד יבוא משהו קטן, קל, וישבור אותו, מדוע? הכיצד?

[וזוה באמת פלא, עובר לו בחור על יד חנות לא כשרה, על יד נסיון לא כשר, בפעם הראשונה הוא עמד בהצלחה, אך, כאשר הוא עבר על יד המקום פעם אחר פעם, לבסוף הוא נופל – וההיגיון היה צריך להיות הפוך, לאחר שעמד בניסיון בפעם הראשונה, הרי שהוא התחזק עוד ועוד, ובכל פעם שעובר ולא נופל ברשת (תרתי משמע), הרי שהוא אמור להתחזק עוד ועוד.. ואילו במציאות קורה, שלאחר שהניסיון חוזר על עצמו עוד פעם ועוד פעם, לבסוף הוא נופל, למה? מה קרה? היכן כל הניסיונות?

התשובה לכך טמונה כאן: אילו אותו בחור לאחר שעבר את הניסיון הראשון, היה עוצר, ושואל את עצמו, למה עמדתי בנסיון, מדוע לא נפלתי, והיה מסביר לעצמו את הסיבה, את העיקר, הרי שהוא היה מקבל תוספת 'חוסן וחוזק' לקראת הפעם הבאה.. וכך, אם בכל פעם הוא היה מוסיף לעצמו חיזוק – לבסוף, היה קורה שהוא יעבור על יד אותו מקום בבזז, אפילו לא ירגיש את הניסיון – כל הסיבה שבסוף רואים שהוא נופל – מפני שהוא מעולם לא חשב לרגע אחד – מדוע הוא מתמודד, לשם מה הוא עומד בנסיון... וזה חבל.. השורש, הפנימיות היתה חסרה...].

גם אצל ערפה היה כך, כל מה שעמדה בנסיונות זה היה רק מחמת שנעמי היתה עמה, הם החזיקו מנעמי, וכאשר נעמי מפצירה עוד ועוד – וערפה עוזבת, נעמי אמרה לרות בבטחה, 'הנה שבה יבמתך אל אלהיה' – ומנין ידעה שהיא תחזור גם לאלוהיה, אולי רק הניסיון האחרון היה לה קשה וזהו, אך עדיין היא מאמינה באלוקי ישראל. – התשובה לכך ברורה: כאשר נעמי ראתה שהיא לא עמדה בנסיון האחרון, התברר שכל הניסיונות שעמדה בהן, זה לא היה סביב הנקודה הפנימית, ולכן בהכרח שאם היא נפרדת מנעמי, היא עוד תחזור גם לאלוהיה...

ורואים מכאן עוד נקודה, כמה חשוב לעמוד בנסיונות האחרונים, להחזיק חזק, כי לפעמים מדובר בנסיון האחרון – שאחריו הגלגל מתהפך. וכמו שהתהפך הגלגל על רות, שבזכות שהחזיקה עצמה בנסיון האחרון, זכתה ויצאה ממנה דוד המלך...